KELMTEJN FUQ IT-THEJJIJA GĦALL-ASSEDJU L-KBIR

Minn żmien twil l-Insara u l-Misilmin kienu għal-xulxin bħall-klieb u l-qtates. Kull fejn jiltaqgħu jħebbu għal xulxin u daqqa minfuq tagħna u oħra minn taħt. Is-sultan ta' Kustantinopli kien imdejjaq m'hux ftit, għax kull biċċa qlugħ li titlaq mill-Vant kienet, x'aktar iva nkella lè, issib ġifen jew xini tal-Ordni tfeġġ quddiemha u taħbat għaliha, minn mindu l-Ordni kien intasab fil-gżejjer ta' Malta fl-1530. Għalhekk il-Gran Sinjur kien ħaseb li jeħles darba għal dejjem minn dal-ksir ir-ras u jaħbat għal Malta b'kemm saħħa kellu biex iqatta' l-għanqbuta u joqtol il-brimba nisranija fl-istess ħin. U hekk bil-ftit il-ftit beda jarma u jaħżen ikel u għodod biex meta jaħbat iġib, u joħroġ rebbieħ.

It-telfa ta' ġifen kbir u mill-ogħna li kellu ġagħlitu jaħbat għal Malta qabel il-waqt.

M'hux bogħod minn Gurfu, dal-Ġifen Tork kollu żebgħa tlellex, deheb, bandieri kanuni tal-bronz, mgħobbi b'kull ma tixtieq qalbek, kisi, bħur, fwiħat, u b'kull ma kien jixraq biex jiżżejnu n-nisa tal-ħarem, kien ħieni jibbordja mimli bih in-nifsu, arani u la tmissnix, u ħażin għal min jersaq lejja.

Minn wara daqs xejn ta' gżira, f'radda ta' salib, isib ruħu milquħħ minn ħames xwieni li ħdejh kienu donnhom dgħajjes tas-sajd. U tas-sajd kienu, għax lilu kienu jistadu. Malli r-ras tal-ġifen lemaħ is-sanġakk bis-salib aħmar ħaseb li f'anqas minn siegħa kellu jiknes, bil-kanuni li kellu ħerġin mittwieqi, dawk il-ħames qoxriet u hekk ikollu x'iħarref lis-Sultan.

Sabu ma' min jeħduha dawn il-Kavalieri għodu għodu u malli ġew għat-tir ordna n-nar.

Imma x-xwieni ma' għaġġlux jaħarbu, bil-qdif daħlu taħt il-ġifen u daru miegħu minn hawn u minn hinn u jisparaw ma' wiċċ l-ilma sa ma' t-tiri tat-Tork bdew jonqsu u l-balal jarraw. Damet it-taqbida ħames sigħat u ħames Kavalieri qalbiena u mija u għoxrin ruħ ta' fuq ix-xwieni baqgħu mejta' imma l-ġifen tal-Gran Sinjur niżżel is-Sanġakk bin-nofs qamar u taħt il-kmand tal-Kavalieri Romegas u Ġion it-Tork, bil-bandieri tal-Ordni, qabat ir-rotta għal Malta.

Ferħu n-nies tal-Birgu mita raw dieħla dil-priża, imma m'hux daqs kemm iddejjaq is-Sultan mita sama' bit-telfa u t-tixwix li qam f'Kustantinopli ġagħlu jgħaġġel aktar milli xtaq biex jeqred il-Kavalieri mill-gżira ta' Malta u minn wiċċ l-art.

Il-kbir baxa Mustafà, u Pialì magħruf għal-dehnu, u Dragutt l-aktar għaqli u qalbieni li kellu is-Sultan ħadu f'idejhom il-qerda tal-Ordni.

F'qasir żmien ġfien inbnew, u nġabru kanuni, ikel, munizzjon, għodod għall-assedju u nies bla qies iltaqgħu fl-imrasi tat-Tork.

La Valette sama' b'dan l-armar kollu u beda min-naħa tiegħu jħejji ruħu għal dak li kien ilu jistenna. Imma l-Gran Sultan kellu nies u armi kemm jinħtieġ u l-Gran Mastru kellu jitqanna b'dak li sata' jlaqqat minn għand ħbiebu.

Il-Papa kien dak li l-aktar ħareġ ta' raġel, għax minnufih bagħat flus u Suldati, Spanja bagħtet xi flus, il-kbarat l-oħra ħaslu idejhom u kitbu jsabbru mill-aħjar lill-Gran Mastru.

La Valette sejjaħ il-Kavalieri li kien hemm barra minn Malta u qabel waslu t-Torok kiseb taħt idejh 482 Kavalier u mad-9,000 Suldat, b'kollox, bejn barranin, Maltin taddejma, nies tax-xwieni u tilqit ieħor.

Beda t-taqsim, il-Birgu tawh f'i lejn il-Franċiżi, u dawk ta' Kastilja, l-Isla baqgħet għat-Taljani, l-Aragoniżi kellhom iħarsu lil Bormla. Il-bqija, Ingliżi, Germaniżi u Spanjoli kellhom jixterrdu fuq il-blat u l-molijiet.

Sant'Anġlu kien f'idejn 50 Kavalier u 500 Suldat magħżula taħt il-Kavalier Spanjol Garzeranas.

Biex iħares il-port tax-xwieni qabbdu lill-Kavalier Romegas u mmuntaw 9 kanuni fuq il-blat tal-Birgu u ta' l-Isla. Bejn Sant'Anġlu u l-ixprun tal-forti San Mikiel stiraw katina ħoxna fuq btieti u bramel.

Il-kumpannija Maltija tos-Siġġiewi niżżluha tindokra l-Isla minn qoddiem il-posta ta' Aragona. Il-kumpannija tan-Naxxar ġibuha tħares is-swar bejn l-Isla u Bormla, wiċċha lejn il-Qortin taħt il-kmand tal-imħallef Kola di Naro.

Romegas ħa ħsieb tax-xwieni li l-akbar fosthom ġew sorġuti taħt Sant'Anġlu u l-bqija (il-Kaptana, is-San Grabiel il-Kuruna, u s-San Gakbu) kellhom joħorġu jibburdjaw biex igħassu għal-mita jasal il-għadu. In-nitfa ta' forti

fuq tarf il-Għases li kien jismu Santiermu, intrama mill-aħjar b'46 kavalier u qabda suldati taħt il-Kavalier Degwaras u Della Cerda.

L-Imdina u l-Kampanja telqugħa f'idejn Fra Pietru Mesqwita, Portugiż. Għawdex għadda f'idejn il-Kavalier Torreglias. Kumpannija ta' 800 suldat u 30 kavalier ikkmandati mill-Balì Copier kellhom iduru dejjem mal-plajja biex ikunu fil-qabda malli jaqbdu jinżlu l-egħdewwa, ikun fejn ikun.

Wieħed mill-ħsibijiet qawwija sew tat-Torok kemm ukoll tal-Maltin kien dak ta' l-ilma. Kif kellhom isibu l-ilma għal dawk in-nies kollha, it-Torok? u kif kellhom jiksbu ilma biżżejjed magħluqa ġewwa s-swar, il-Maltin? L-akbar kotra ta' ilma m'hux bogħod mill-bliet tan-naħa l-oħra kienet tinsab il-Marsa u hemm kienu jagħmlu l-akkwata x-xwieni tal-Ordni.

Mela t-Torok kellhom sgur jatu mill-ewwel is-salt għall-Marsa. Li sata' l-Gran Mastru ma jħallihomx jersqu lejn il-Marsa kien jaqta' sandar; imma kif tilqa' lil dawk l-eluf ta' għedewwa? xi ħadd qal "inħassru l-għejjun tal-Marsa, nsemmu l-ilma b'xi ħaġa."

It-tabib ta' l-Ordni, Camillo Rocco, qal: "nagħmel mill-aħjar". Ħawwad ħxejjex li jġibu l-mard, arsenku, u trab ieħor li tah l-ispiżjar u telaq kollox fl-egħjjun. Igħidu li għall-ewwel l-ilma ma satax jinxorob imma billi ilma ġieri, is-sewwa waħdu f'qasir żmien u t-Torok minnu xorbu kemm damu hawn.

Il-Maltin u kull min kien magħluq fis-swar batew sħiħ bil-għatx għax il-bjar u l-ġwiebi f'qasir żmien tbattlu u kull bir barra u fid-djar kien bil-għassa biex l-ilma ma jinħeliex. Għal nixxiegħa daqs nitfa li nsabet f'dar tat-tabib Cadamosto il-Birgu, sar ferħ kbir għax l-aktar talb kien għall-ilma. Sajf, xemx, xogħol iebes, lejl u nhar, nies bl-eluf, ħruq, kollox jitlob l-ilma.

It-Torok waslu fuq Malta fit-18 ta' Mejju, 1565, mal-159 xini u iġfna mogħbbija bi 30,000 ruħ. L-ewwel dehru qoddiem il-Port il-kbir imma mal-lejl daru lejn Marsaxlokk fejn saret in-niżla.

Telf ta' żmien xejn, il-għada kulħadd lejn is-swar. Ħsara bla hedu min-nofs Mejju sa l-ewwel ġimgħa ta' Settembru, spara, farrak, ħott, oqtol, aħraq, nifs xejn.

Bil-għajnuna t'Alla kull ma għażlu l-Misilmin sar suf, għax 20,000 Tork ġew midfuna f'Malta, fosthom dak li kellu jwaħħal is-sanġakk aħmar fuq Sant'Anġlu, Dragutt, li ħalla

ġildu fil-ponta ta' tas-Sliema, quddiem Santiermu ftit wara li wasal Malta.

Mill-Insara jingħad li mietu mal-241 kavalier u 6,000 suldat barra minn xi 2,003 malti u ħafna rsiera li ħadu sehem fil-ħerba. Kemm nies ġew midruba, miġruħa, mifluġa ħadd ma sata' jgħodd, u min ma ndarabx tilef ħwejġu, il-għalejjel, il-bhejjem u 'l niesu.

Imma kollox intesa, għatx, ġuħ, ġrieħi, faqar, niket, mita ġriet ix-xniegħa li l-għadu ħarab u li ebda sangakk aħmar ma baqa' jidher wieqaf fil-gżira.

Kbir il-ferħ daqs kemm kbir kien il-biżɔ', u daqs La Valette u l-kavalieri li baqgħu ħajjin ma' dwaru, ferħu l-Insara ta' l-Ewropa kollha għax wara Malta t-Torok kienu jixteħtu fuqhom u x'aktar kienu f'qasir żmien jieħdu taħt idejhom il-bliet għonja li s-Sultan ta' Kustantinopli kien ilu bix-xewqa li jirbaħ.

Dan għamel li r-rebħa ta' La Valette fl-1565 ġiet magħduda bħala waħda mill-akbar li l-insara rnexxielhom ikollhom fuq il-Misilmin li wara t-telfa ta' Malta ma ħadux ir-ruħ għal żmien twil.

T. Z.